

DOI: 10.53120/czst.2024.13-34

„Częstochowskie
Studia Teologiczne”
51 (2024), s. 13-34
ISSN: 0137-4087

Ks. Jacek Kapuściński

Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej – Częstochowa

jacke3@o2.pl

ORCID: 0000-0003-0055-4356

Article submitted: 20.08.2024; accepted: 27.10.2024.

Peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej (1979-1980) – próba podsumowania

Peregrination of the image of Our Lady of Częstochowa in the diocese of Częstochowa (1979-1980) – an attempt to summarize

Abstract: The article attempts to summarize the pilgrimage of the image of Our Lady of Częstochowa in the Częstochowa diocese, organized in 1979-1980. First, the genesis and progress of the nationwide Visitation were briefly presented. Then, the scale of preparations, course and effects of the Visitation in the Częstochowa Church were presented. An important novelty in relation to the previous study of this issue was the expansion of the source base to include archival materials from 15 parishes, 1 seminary and 23 orders and religious congregations.

Keywords: Bishop Stefan Bareła, Diocese of Częstochowa, John Paul II, Jasna Góra, Fr. Stanisław Gębka, Image of Our Lady of Częstochowa, peregrination, Primate Stefan Wyszyński

Abstrakt: Artykuł podejmuje próbę podsumowania peregrynacji Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej, zorganizowanej w latach 1979-1980. Najpierw, w sposób zwięzły, ukazano genezę i postęp ogólnopolskiego Nawiedzenia. Następnie przedstawiono skalę przygotowań, przebieg i skutki Nawiedzenia w Kościele częstochowskim. Istotnym *novum* w stosunku do wcześniejszego opracowania tego zagadnienia było poszerzenie bazy źródłowej o materiały archiwalne z 15 parafii, 1 seminarium duchownego oraz 23 zakonów i zgromadzeń zakonnych.

Słowa kluczowe: bp Stefan Bareła, diecezja częstochowska, Jan Paweł II, Jasna Góra, ks. Stanisław Gębka, Obraz Matki Bożej Częstochowskiej, peregrynacja, prymas Stefan Wyszyński

Wprowadzenie

Łaciński aforyzm: „Per aspera ad astra” (przez trudy do gwiazd)¹ weryfikuje się także w kontekście dziejów Kościoła katolickiego w komunistycznej Polsce. Parafrazując go, można powiedzieć: przez trudy, cierpienia, bóle, internowanie prymasa Stefana Wyszyńskiego, do Niewiasty obleczonej w słońce, mającej na głowie wieniec z gwiazd dwunastu – symbol zwycięstwa². Jakże prorocze były słowa poprzednika prymasa Wyszyńskiego, kard Augusta Hlonda, kiedy mówił: „[...] zwycięstwo gdy przyjdzie, będzie to zwycięstwo przez Maryję”³.

Jedną z piękniejszych kart historii Kościoła polskiego w okresie dyktatury komunistycznej została zapisana właśnie zgłoszkami maryjnymi. Zaczęło się od uwięzienia prymasa Wyszyńskiego, który w tak trudnym położeniu zainicjował ideę Jasnogórskich Ślubów Narodu i opracował tekst ślubowania. Kiedy 26 sierpnia 1956 r. na Jasnej Górze ideę tę urzeczywistniał Episkopat Polski i milionowa rzesza wiernych, w czasie procesji Cudownego Obrazu po wałach jasnogórskich doszło do niezwykłego zdarzenia. Otóż, gdy niosący Obraz biskupi podnieśli Go do pobłogosławienia nim wiernych, ze strony wzruszonego tłumu słyhać było żywiołowe i tęskne okrzyki: „Matko, zejdź do nas!”, „Matko, bądź z nami!”, „Matko, nie opuszczaj nas!”, „Matko, pozostań z nami!”⁴. Ta spontaniczna reakcja wiernych

¹ Cz. Jędraszko, *Łacina na co dzień*, Warszawa 1983, s. 212.

² Zob. R. Łatka, B. Mackiewicz, D. Zamiatąła, *Kardynał Stefan Wyszyński 1901-1981*, Warszawa 2019, s. 30-32; *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, red. M. Górny i in., Częstochowa 2011, s. 2882 [Ap 12, 1].

³ A. Baraniak, *Ostatnie chwile ks. Prymasa*, Warszawa 1948, s. 7; Cz.S. Bartnik, *Matka polskiej przyszłości*, w: *Królowa Korony Polskiej. Od ślubów króla Jana Kazimierza do kardynała Stefana Wyszyńskiego*, red. J. Zbudniewek, Warszawa 2006, s. 338.

⁴ S. Wyszyński, *Dzieła zebrane*, red. A. Skarżyńska, t. 2, Warszawa 1995, s. 9-12; Z. Zieliński (przy współdziałaniu S. Bober), *Kościół w Polsce 1944-2007*, Poznań 2009, s. 133-135; S. Bober, *Obchody*

wywarła na dostojnikach kościelnych, paulinach i zebranych duchowieństwie olbrzymie wrażenie. Poinformowano o tym uwolnionego pod koniec października 1956 r. prymasa Wyszyńskiego⁵, który – jak sugeruje bp Ignacy Świrski – otrzymał później na modlitwie natchnienie „od Matki Najświętszej, aby Jej Obraz Jasnogórski nawiedził całą Polskę dla oddania hołdu i dla pokazania całemu światu, że Ona jest tej ziemi Królową”⁶. Dalej wszystko potoczyło się bardzo szybko. W lutym 1957 r. paulini z Jasnej Góry podejmują się przygotowania peregrynacji Obrazu maryjnego po Polsce. W marcu prof. Leonard Torwird z Torunia decyduje się namalować dwie kopie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. W kwietniu Konferencja Episkopatu Polski zatwierdza projekt Nawiedzenia wszystkich polskich parafii przez kopię Cudownego Obrazu. 5 maja kard. Wyszyński w towarzystwie trzech biskupów polskich wyjeżdża do Rzymu na spotkanie z Ojcem świętym Piusem XII, wioząc ze sobą dwie kopie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. Jedną ofiarowuje papieżowi, a drugą, pobłogosławioną przez Ojca Świętego, przywozi do Ojczyzny, by podczas uroczystości maryjnych 26 sierpnia 1957 r. na Jasnej Górze dokonać aktu wymiany „świętego pocałunku” między Cudownym Obrazem Jasnogórskim a jego kopią, mającą odbyć wędrówkę po całej Polsce⁷.

Peregrynacja obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej rozpoczęła się 29 sierpnia 1957 r. Do uroczystości obchodów Millenium Chrztu Polski, a więc do 1966 r., w swojej wędrówce wizerunek Matki Bożej nawiedził 10 archidiecezji i diecezji (warszawską, siedlecką, łomżyńską, w Białymstoku, warmińską, gdańską, chełmińską, gorzowską, wrocławską i opolską). W 1966 r., decyzją Episkopatu Polski, zatrzymano Nawiedzenie parafialne, aby wprowadzić obraz Matki Bożej na specjalny szlak milenijny, biegnący przez 25 stolic biskupich w Polsce. W czasie realizacji tego przedsięwzięcia doszło do niespotykanego wydarzenia, kiedy to władze komunistyczne „zaaresztowały” wędrujący Obraz. Miało to miejsce w podbębzińskich lasach na terenie diecezji częstochowskiej, w drodze do stolicy biskupiej w Katowicach. Uwięziony Obraz odwieziono na Jasną Górę, gdzie przez niemal 6 lat był pod strażą milicyjną. Nie zgasiło to jednak entuzjazmu w Kościele polskim i nie przeszkodziło dalszemu Nawiedzeniu po parafiach, gdyż odtąd zamiast

milenijne w Polsce, w: *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*, red. R. Ceglarek, M. Borda, Częstochowa 2016, s. 56-58; M. Królik, *Historia Nawiedzenia* ([cz.] 1.), „Jasna Góra” (2007) nr 4, s. 26.

⁵ S.J. Rożej, *Jasnogórska Bogurodzica w drodze*, Częstochowa 2006, s. 11-13.

⁶ J. Jełowicka, *Nawiedzenie polskich parafii przez kopię Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej*, „Studia Claromontana” 2 (1981), s. 91-92.

⁷ W. Jasnowska, *Nawiedzenie Matki Bożej w Polsce w znaku – kopii Jasnogórskiego Obrazu 1957-1985*, Częstochowa 1985, s. 3-4; S. Grzybek, *Teologiczne podstawy peregrynacji Matki Bożej Częstochowskiej*, w: *Maryja Matka Narodu Polskiego*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1983, s. 282; W. Piętowski, *Nawiedzenie kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej parafii w dekanacie Łańcut II w roku 2003*, „Premisla Christiana” 11 (2004/2005), s. 177; A. Rastawicka, *Z historii Nawiedzenia*, w: S. Wyszyński, *Śladami Nawiedzenia*, Warszawa 1993, s. 5-6.

Obrazu peregrynowały puste ramy, kwiaty, pałaca się świeca i ewangeliarz. W ten sposób przebiegało Nawiedzenie w 6 archidiecezjach i diecezjach (katowickiej, krakowskiej, tarnowskiej, przemyskiej, w Lubaczowie i lubelskiej). W 1972 r. udało się jednak przywrócić Obraz na trasę pielgrzymowania, dzięki temu nawiedził On pozostałych 9 archidiecezji i diecezji (sandomierską, kielecką, w Drohiczynie, łódzką, wrocławską, płocką, poznańską, gnieźnieńską i częstochowską)⁸.

W zarysowany tutaj kontekst należy wpleść jeszcze jedno istotne wydarzenie, mające w sobie coś z cierpień prymasa Polski i coś ze zwycięskiego pochodu Maryi po Polsce. Wydarzenie, będące nadzwyczajnym znakiem, bowiem kiedy trwała peregrynacja w archidiecezji gnieźnieńskiej, kierowanej przez kard. Wyszyńskiego, papieżem wybrano właśnie jednego z hierarchów Kościoła polskiego, który przybrał imię Jan Paweł II. Oto ten papież, w swojej pierwszej podróży apostolskiej do Polski, będąc w Gnieźnie, powie: „Ten Obraz, który od 20 przeszło lat nawiedza poszczególne kościoły, diecezje, parafie, na tej ziemi za niedługo kończy swe nawiedzenie w prymasowskim Gnieźnie i przechodzi na Jasną Górę, aby rozpocząć nawiedzenie diecezji częstochowskiej. [...] Jest moją ogromną radością, że ten etap mojego pielgrzymowania mogę odbyć wspólnie z Maryją. Że wspólnie z Nią mogę znaleźć się na tym wielkim szlaku dziejów”⁹. A będąc w Częstochowie, oczekującej na Nawiedzenie, doda: „Tak jak na początku sługa Boży Pius XII, tak dziś na ostatnim etapie nawiedzenia jasnogórskiego Obrazu, ja, niegodny Jego Następcy [...], Papież – syn Narodu Polskiego, wszystkim, którzy przyjmują Maryję z serca całego błogosławię”¹⁰. Z tym papieskim błogosławieństwem diecezja częstochowska wyczekiwała z nadzieją i pewnymi obawami na Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, które miało rozpocząć się 24 czerwca 1979 r.¹¹. Przyjrzyjmy się więc nieco bliżej temu Nawiedzeniu, najpierw od strony przygotowania, a następnie jego przebiegu i skutków.

⁸ A. Wójcik, *Częstochowska Matka Boża. VI. Peregrynacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. R. Łukaszuk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, kol. 878-879; Sz.Z. Jabłoński, *Eklezjalny wymiar Nawiedzenia Maryi w znaku Jasnogórskiego Obrazu*, „*Studia Prymasowskie*” 2 (2008), s. 67-72; J. Zbudniewek, *Udana akcja odbicia Obrazu Nawiedzenia Matki Bożej Częstochowskiej spod parasola milicyjnej straży i płatnych współpracowników*, „*Studia Prymasowskie*” 6 (2012), s. 172-173; 177-180.

⁹ Jan Paweł II, *I pielgrzymka do Polski 1979*, red. J. Król-Sroczyńska, M. Kosiec, Warszawa 2007, s. 51-52.

¹⁰ Jan Paweł II, *Przed kościołem św. Zygmunta, Częstochowa, 4 VI 1979*, „*Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne*” (dalej: „*Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne*”) 54 (1980) nr 2, s. 41.

¹¹ S. Bareta, *Dekret ustalający terminarz Nawiedzenia Kopii Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w diecezji częstochowskiej*, „*Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne*”, 53 (1979) nr 3, s. 56.

1. Przygotowanie

Niewątpliwie najwięcej wysiłku włożono w samo przygotowanie Peregrynacji, gdyż – zgodnie z zasadą – od właściwej organizacji zależy sukces przeżywanego dzieła. Diecezja częstochowska, znajdując się na szlaku wędrówki jako ostatnia, miała ten atut, że mogła czerpać z bagażu doświadczeń innych diecezji w tym zakresie. Z szansy tej też skorzystano, podpatrując i wprowadzając w życie wiele sprawdzonych rozwiązań organizacyjnych. Ponadto dzieło Nawiedzenia zbiegło się w czasie z obradami II Synodu w diecezji, co stwarzało okazję do przedyskutowania niektórych zawiłych problemów na forum szerszego gremium. Już w 1977 r., podczas sesji synodalnej Komisji Głównej, zwrócono uwagę na wprowadzenie synchronizacji do programów działalności synodalnej i Nawiedzenia Cudownego Obrazu. W tym też roku na falach Radia Watykańskiego biskup częstochowski Stefan Bareła podkreślił znaczenie Nawiedzenia w wymiarze wyznawanej wiary, z czego można wnioskować, że 2 lata przed terminem rozpoczęcia Peregrynacji Kościół częstochowski żył już tym dziełem i problematyka ta była poddawana pod dyskusję¹².

Pierwsze jednak posunięcia organizacyjne nastąpiły dopiero w lutym 1978 r., a więc 16 miesięcy przed rozpoczęciem Peregrynacji. Wówczas to bp S. Bareła powołał specjalnego Referenta ds. Nawiedzenia, mianując nim 37-letniego ks. mgr-lic. Stanisława Gębkę, pracownika Kurii Diecezjalnej w Częstochowie. Do jego zadań należało opracowanie koncepcji, programu i diecezjalnego planu Nawiedzenia. Miał on też w tej materii współpracować z kapłanami, zakonami, zgromadzeniami zakonnymi i osobami świeckimi zarówno na etapie przygotowania, jak i przebiegu uroczystości w poszczególnych kościołach i kaplicach¹³. Niespełna 2 tygodnie później ks. Gębka wziął udział w sesji Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, gdzie wystąpił z koncepcją trój etapowego przygotowania diecezji do Peregrynacji (dalszego, bliższego i bezpośredniego), jednocześnie zwracając się z prośbą o wyłonienie jakiegoś specjalnego kolegium, wspierającego go w działaniach. W ten sposób w początkach marca doszło do uformowania się Komisji Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej ds. Peregrynacji, w skład której weszło 7 księży (Marian Dewudzki, Waław Wiciński, Piotr Mikłasiński, Grzegorz Ślęzak, Jan Biskup, Władysław Sobczyk i Zenon Mońka). Istotne znaczenie miało pierwsze spotkanie tej Komisji, odbyte 3 kwietnia 1978 r., na którym zajęto

¹² AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej 1979-1980 (dalej: Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej), sygn. 1; *Działalność Komisji Głównej*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 2, s. 41; S. Bareła, *Kult Matki Bożej w autorealizacji Kościoła (audycja Radia Watykańskiego z dnia 21 XI 1977 r.)*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 2, s. 35-37.

¹³ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 9, s. 23; *Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Nominacje w Wydziale Duszpasterskim*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 6-7, s. 127.

się sprawami dotyczącymi: ustalenia hasła Nawiedzenia („Chrystus światłem, Maryja wzorem” – hasło tożsame z hasłem II Synodu Diecezjalnego), określenia sposobu wyłonienia ilości nawiedzanych miejsc, wytyczenia trasy wędrówki Obrazu, zaplanowania przerw w czasie pochodu, powołania Komitetu Organizacyjnego oraz wskazania strategii formacji duchowieństwa i wiernych pod kątem peregrynacji¹⁴.

Pokłosiem tego spotkania był wydany miesiąc później dekret bp Bareły, ustanawiający Komitet ds. Nawiedzenia Kopii Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w Diecezji Częstochowskiej. Składał się on z Zespołu Koordynacyjnego (16 osób) i sześciu Sekcji (Pomocy Duszpasterskich – 6 osób, Liturgicznej – 5 osób, Terminarzowej – 8 osób, Do Spraw Misji – 5 osób, Technicznej i Artystycznej – 7 osób oraz Kronikarskiej – 5 osób). Odtąd całość spraw związana z przygotowaniem do Peregrynacji była rozstrzygana we współpracy Biskupa Diecezjalnego, Referenta ds. Nawiedzenia i Komitetu ds. Nawiedzenia. Z czasem, ze względów organizacyjnych, dołączył do tego jeszcze Komitet ds. Nawiedzenia Domów Zakonnych (4 osoby)¹⁵.

Cele, jakie zamierzano osiągnąć w diecezji częstochowskiej poprzez Nawiedzenie Cudownego Obrazu, zostały określone przez bp. Barełę już w 1978 r. Miały one wynikającą z siebie potrójną strukturę, prowadzącą wszystkich uczestników w pierwszej kolejności do uświęcenia w wyniku wewnętrznej przemiany, a następnie przez pogłębienie i wyznanie wiary doprowadzić wszystkich do zacieśnienia więzów ze Stolicą Apostolską¹⁶.

Realizacja tych celów zależała niewątpliwie od łaski Bożej, Maryjnej interwencji i wysiłku diecezjan biorących udział w Peregrynacji. Ze strony diecezji

¹⁴ AACz, Nawiedzenia Obrazu Matki Bożej, sygn. 9, s. 25, 29-31, 33, 39-49.

¹⁵ **Diecezjalny Komitet ds. Nawiedzenia** składał się z **Zespołu Koordynacyjnego** (bp F. Musiel, bp T. Szwaagrzyk, ks. E. Banaszkiwicz, ks. W. Gołąb, ks. K. Lubas, ks. B. Magott, ks. A. Skrzypiec, ks. E. Stasiewicz, ks. Z. Wajzler, o. Konstancjusz Kunz, ks. S. Bukalski, ks. Z. Raczyński, ks. K. Sokołowski, ks. S. Gębka, ks. M. Pabiasz, s. M.E. Piórkowska), **Sekcji Pomocy Duszpasterskich** (ks. S. Grzybek, ks. W. Sobczyk, ks. H. Bąbiński, ks. L. Warzybok, ks. A. Długosz, ks. T. Siudy), **Sekcji Liturgicznej** (ks. M. Mikołajczyk, ks. Z. Mońka, ks. S. Chład, ks. P. Łysakowski, ks. K. Szymonik), **Sekcji Terminarzowej** (ks. K. Szwarlik, ks. S. Bogdała, ks. J. Biskup, ks. M. Dewudzki, ks. Z. Hyra, ks. P. Mikłasiński, ks. M. Stochmiałek, ks. K. Troczyński), **Sekcji ds. Misji** (ks. W. Wiciński, o. Efreem Osiadły, ks. G. Ślęzak, ks. J. Biskup, ks. M. Stochmiałek), **Sekcji Technicznej i Artystycznej** (ks. J. Nowak, ks. M. Duda, ks. R. Frydrych, ks. J. Gomułka, ks. Z. Hatłapa, ks. J. Ośródk, ks. J. Stęplewski) i **Sesji Kronikarskiej** (ks. S. Gębka, ks. Z. Radek, ks. Cz. Tomczyk, ks. J. Związek, s. S. Swatkiewicz). 15 maja 1979 r. został powołany **Komitet ds. Nawiedzenia Domów Zakonnych**, w skład którego weszły: s. M.E. Piórkowska (referentka ds. zakonnych), s. T. Dąbrowska (Franciszczanka Rodziny Maryi), s. F. Piekarczyk (Honoratka) i s. I. Borowy (Nazaretanka). Zob. AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 10, s. 539; S. Bareła, *Dekret powołujący Komitet do Spraw Nawiedzenia Kopii Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w diecezji częstochowskiej*, „Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Okólnik” 5 (1978), s. 1-3.

¹⁶ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 10, s. 231-233.

natomiast niezwykle pomocna w tym była organizacja procesu przygotowawczego. Zgodnie z koncepcją Referenta ds. Nawiedzenia proces ten obejmował przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie¹⁷.

Przygotowanie dalsze, trwające do 31 grudnia 1978 r., było najbardziej intensywnym i twórczym okresem dla centralnych czynników organizacyjnych. Bp Bareła z tej okazji wydał orędzie wielkanocne, zarządzenie o pielgrzymkach parafialnych, dekret udzielający specjalnych uprawnień w zakresie odprawiania Mszy św. i orędzie wigilijne. Ponadto wygłosił na Jasnej Górze homilię na temat „Zapraszamy Matkę Bożą do naszych parafii” i uczestniczył w spotkaniu z przedstawicielami zakonów głoszących misje parafialne¹⁸. Niezwykle dynamiczną działalność w tym okresie wykazywał Referent ds. Nawiedzenia, który w ramach duchowego zaplecza dzieła Peregrynacji zdołał przeprowadzić 19 dekanalnych Dni Skupienia dla Opiekunek Parafialnych, Dzień Skupienia dla kleryków częstochowskich, 6 serii rekolekcji dla chorych i niepełnosprawnych. Uczestniczył także w 15 pielgrzymkach chorych i bractw do różnych sanktuariów maryjnych w diecezji, 8 spotkaniach z dziekanami i wicedziekanami, 6 konferencjach dekanalnych, 2 sesjach synodalnej Komisji Głównej, Dniach Duszpasterskich na Jasnej Górze i 8 spotkaniach z chorymi i dziećmi¹⁹. Prężnie pracował też w poszczególnych sekcjach Komitet ds. Nawiedzenia, ustalając ostateczny terminarz peregrynacji i opracowując 9 zeszytów pomocy duszpasterskich, formularz sprawozdawczy i szereg niezbędnych instrukcji²⁰.

O ile etap przygotowania dalszego przebiegał generalnie pod kątem organizacyjno-duchowym, to przygotowanie bliższe, trwające od 1 stycznia 1979 r. do Misji w poszczególnych parafiach, miało wymiar formacyjny i materialny. Ten pierwszy nakierowany był osobno na trzy stany: duchowieństwo, siostry zakonne i wiernych w parafii. Objęci przygotowaniem duchowni odbyli w 8 turach (od lutego do sierpnia) specjalne rekolekcje, zorganizowane w Trzebini i Krakowie. Uczestniczyli też w konferencjach dekanalnych o tematyce peregrynacyjnej i czuwaniu modlitewno-pokutnym na Jasnej Górze. Poza tym mieli obowiązek zapoznać się z treścią 9 zeszytów pomocy duszpasterskich i promulgowanych

¹⁷ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 9, s. 29-31.

¹⁸ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 6, s. 10-11; sygn. 9, s. 119-123; S. Bareła, *Orędzie wielkanocne biskupa częstochowskiego w roku 1978*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 6-7, s. 130-132; Tenże, *Zarządzenie*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 9, s. 195; Tenże, *Orędzie wigilijne biskupa częstochowskiego w Roku Pańskim 1978*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 53 (1979) nr 4-5, s. 75-77; Tenże, *Zapraszamy Matkę Bożą do naszych parafii*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 53 (1979) nr 3, s. 53-56;

¹⁹ S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, Kraków 2002, s. 347-353.

²⁰ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 2, s. 5-33, sygn. 3, s. 15-209, 251-299; sygn. 4, s. 5-259; sygn. 5, s. 5-32; sygn. 6, s. 1-408; sygn. 7, s. 1-645; sygn. 8, s. 1-638; sygn. 9, s. 25-401.

instrukcji przygotowawczych. Z kolei siostry zakonne wzięły udział w pielgrzymce na Jasną Górę i jasnogórskim czuwaniu modlitewnym. Osobno zaś dla sióstr przełożonych odbył się specjalny Dzień Skupienia. Dla wiernych w parafiach z akcentem na Nawiedzenie przeprowadzona była wizyta duszpasterska (kolęda) i katechizacja. W tym też duchu słuchali kazań i nauk rekolekcyjnych w czasie Wielkiego Postu i Adwentu. Wyznaczone delegacje uczestniczyły w pielgrzymce na Jasną Górę z okazji uroczystości maryjnych 3 maja, a nadto pielgrzymowano do miejsc, gdzie już trwało Nawiedzenie Cudownego Obrazu²¹.

Wymiar materialny przygotowania przejawiał się w udzielaniu pomocy przy budowach i remontach kościołów, odnawianiu kaplic, czy wyposażeniu ich w odpowiednie paramenty liturgiczne. Wiele kapliczek i krzyży przydrożnych zostało wówczas poddanych renowacji. Wykazywano się dbałością o należyty porządek przy obejściach kościołów, plebanii i cmentarzy. Był to też czas, aby zorganizować materiały do niezbędnej dekoracji kościołów, kaplic, ołtarzy polowych, domów, mieszkań, bram i tras, gdzie miał odbyć się przejazd Obrazu Matki Bożej. Dokonywano również wtedy należytego przeglądu nagłośnienia i oświetlenia²².

Jeśli chodzi o przygotowanie bezpośrednie, to było ono czasowo najkrótsze. Rozpoczynało się w danej parafii misjami św., trwającymi najpóźniej do dnia poprzedzającego uroczystości peregrynacyjne. Zazwyczaj było to ok. tygodnia. W tym czasie następowało rozbudzenie duchowe wiernych i towarzyszące mu rozmodlenie. Zespoły misjonarzy prześcigały się w poszukiwaniu rozmaitych chwytliwych pomysłów duszpasterskich, by móc właściwie przygotować parafian do owocnego przeżycia dzieła Nawiedzenia. Ogółem w misje św. byli zaangażowani duchowni z 11 zakonów i zgromadzeń zakonnych (oblaci – 43 parafie, redemptoryści – 41, Misjonarze św. Wincentego a Paulo – 40, salezianie – 40, paulini – 29, sercanie – 26, pallotyni – 18, franciszkanie – 17, reformaci – 15, jezuiti – 11, Misjonarze św. Rodziny – 1), a w 7 parafiach prowadzili je księża diecezjalni (Kazimierz Bednarski, Bolesław Chwalba, Stanisław Gębka, Kazimierz Mielczarek, Józef Ośródko, Marian Ratuszny, Mirosław Suchosz, Wiktor Tomzik, Ludwik Warzybok, Stanisław Wojtuszkiewicz i Tadeusz Wójcik). W tym skupieniu rekolekcyjnym przystępowano do dekoracji parafii i stawiano ołtarze polowe²³.

²¹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 10; *Komitet ds. Nawiedzenia*, „Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Okólnik” 1 (1979), s. 2-3; 2 (1979), s. 3-4; 3 (1979), s. 6; 4 (1979), s. 3-4; 5 (1979), s. 3-4; 6 (1979), s. 3-4.; S. Bareła, *List wiekopostny biskupa częstochowskiego w r. 1979 nt. przygotowanie naszych rodzin na Nawiedzenie*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 53 (1979) nr 6, s. 129-132.

²² S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 65-68, 81-88, 99-100, 226-230, 233.

²³ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. (tymczasowa) KB 177; S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 142-160.

Tak zatem w zarysie przedstawia się obraz przygotowań diecezji częstochowskiej do Nawiedzenia, które miało rozpocząć się 24 czerwca 1979 r.²⁴.

2. Przebieg peregrynacji

Diecezja częstochowska w tym czasie wchodziła w skład metropolii krakowskiej i na mapie Polski znajdowała się niemal w centralnym położeniu. Mając kształt przypominający nieforemne serce, rozciągała się na powierzchni ponad 8500 km kwadratowych. Najdalej wysunięta na północ była parafia Kraszewice koło Grabowa nad Prosną, na południe - parafia Sosnowiec-Klimontów, na zachód parafia Wieruszów, a na wschód – parafia Bąkowa Góra koło Przedborza. Pod względem kościelnej administracji terenowej diecezja była podzielona na 6 okręgów, 35 dekanatów i 270 parafii z wikariatami terenowymi. Zarządzał nią bp S. Bareła, wspomagany przez 3 biskupów pomocniczych (Tadeusza Szwańczyka, Franciszka Musiela i Miłostawa Kołodziejczyka) oraz ok. 650 księży diecezjalnych. Na obszarze diecezji miały też siedzibę liczne zgromadzenia zakonne (męskie i żeńskie). Ogółem zaś mieszkało ok. 1400 000 wiernych²⁵.

Na etapie przygotowań zapadła decyzja, że miejscem rozpoczęcia peregrynacji Obrazu Matki Bożej w diecezji częstochowskiej będzie Wieluń, gdzie znajduje się kolegiata pw. Nawiedzenia NMP²⁶. „Obraz Nawiedzenia z Gniezna do granicy diecezji częstochowskiej przywieźli biskupi pomocniczy archidiecezji gnieźnieńskiej – bp Jan Czerniak i bp Jan Michalski. W Wieruszowie oczekiwali go biskupi pomocniczy diecezji częstochowskiej: bp Franciszek Musiel i bp Miłostaw Kołodziejczyk”²⁷. Paulini, zgodnie z poleceniem bp S. Bareły, wydelegowali na kierowcę samochodu-kaplicy (marki Nysa, koloru niebieskiego) o. Bronisława Zapłotnego, którego w razie czego miał zastąpić o. Stanisław Dembowski²⁸. 24 czerwca 1979 r., po przejęciu Obrazu w Wieruszowie, samochód-kaplica wyruszył do Wielunia. Jeden z kronikarzy odnotował wówczas: „Miasto [Wieluń – J.K.], a zwłaszcza ulice, którymi miał być przewożony Obraz Matki Bożej, zostały przepięknie udekorowane. Od ul. 15 Grudnia Obraz został procesyjnie przeniesiony przez poszczególne stany do ołtarza przed kolegiatą. Przed wejściem na plac przed kolegiatą do procesji włączyli się biskupi, przybyli na uroczystość.

²⁴ S. Bareła, *Dekret ustalający terminarz Nawiedzenia*, s. 56.

²⁵ *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1978*, red. J. Związek, Częstochowa 1978, s. 15, 32-34, 36-38, 565-590, 603-610; J. Kapuściński, *Wkład biskupów diecezji częstochowskiej w historiografię (1925-1992)*, „Biuletyn Informacyjny Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk Oddział Katowice” 15 (2018), s. 16; S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 47-48.

²⁶ AACz, *Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej*, sygn. 9, s. 67.

²⁷ S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 62.

²⁸ AACz, *Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej*, sygn. 9, s. 621; S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 62.

Przy dźwiękach hejnału jasnogórskiego ustawiono Obraz Matki Bożej przy ołtarzu. Po odśpiewaniu Ewangelii o Nawiedzeniu [św. Elżbiety – J.K.] i hymnu Magnificat, odtworzono z taśmy magnetofonowej przemówienie papieża Jana Pawła II²⁹. Następnie odbyły się wystąpienia powitalne bp Bareły, ks. proboszcza Edwarda Banaszekiewicza oraz przedstawiciele dzieci, młodzieży, chorych, sióstr zakonnych, matek i ojców. Mszę św. pontyfikalną celebrował abp Henryk Gulbinowicz z Wrocławia przy asyście liturgicznej alumnów w Częstochowskiego Seminarium Duchownego. Kazanie zaś wygłosił bp Bareła. Całość uroczystości uświetniła gra orkiestry dętej z Łubnic i śpiew połączonych chórów, którymi dyrygował ks. Kazimierz Szymonik. Po zakończeniu Mszy św. i odśpiewaniu pieśni „Boże, coś Polskę”, księży z dekanatu wieluńskiego I na ramionach przenieśli Obraz Nawiedzenia do kolegiaty. W uroczystościach wzięło udział 21 biskupów z Polski, ponad 200 księży i ok. 25 000 wiernych³⁰. Warto nadmienić, że peregrynujący Obraz Matki Bożej o rozmiarach 154 x 104 cm ważył z podstawą 80 kg³¹.

Przebieg Nawiedzenia w parafii kolegiackiej wyglądał bardzo podobnie jak w innych parafiach, bowiem odbywał się według ściśle określonych reguł, opracowanych przez Sekcję Liturgiczną Komitetu ds. Nawiedzenia. Od godz. 20.00 do 23.00 trwało czuwanie modlitewne poszczególnych stanów, po czym przechodzono na cmentarz parafialny, gdzie uczestniczono w tzw. nabożeństwie wdzięczności. O północy była odprawiana zazwyczaj przez księży rodaków „Pasterska Maryjna”, po której do rana wierni czuwali na osobistej modlitwie. W ciągu dnia najpierw śpiewano Godzinki, a następnie odprawiano Msze św. (ranną, sumę w południe, dla chorych) i czuwano na modlitwie. Mszę św. dla chorych przeważnie sprawował Referent ds. Nawiedzenia, toteż był on niemal w każdej parafii znajdującej się na szlaku pątniczym Cudownego Obrazu³². Bezapelacyjnie w każdej parafii, na centralnych uroczystościach, był obecny jeden z biskupów częstochowskich, podkreślając swoim udziałem wybitną rangę tego wydarzenia (bp Bareła – w 30 parafiach i kaplicach, bp Szwagrzyk – w 133 parafiach i kaplicach, bp Musiel – w 71 parafiach i kaplicach i bp Kołodziejczyk – w 113 parafiach i kaplicach)³³. Pora ceremonii zakończenia Nawiedzenia zależała ściśle od odległości do parafii, w której oczekiwano na przybycie Obrazu. Generalnie były to godziny popołudniowe. Wynoszono wtedy Obraz na zewnątrz świątyni i stawiano na ołtarzu polowym, tam gdzie odbywało się powitanie. Oprawiano wówczas Mszę św. według formularza o Matce Bożej Królowej Polski. Liturgii zakończenia przewodniczył proboszcz. Po Mszy św. wypowiadał słowa podzię-

²⁹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 45, s. 4.

³⁰ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 45, s. 4-5.

³¹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 4, s. 43.

³² AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 4, s. 51-55; S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 188.

³³ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 9, s. 815-847.

kowania za otrzymane łaski, a po nim hołd wdzięczności składali parafianie. Istotnym punktem nabożeństwa pożegnalnego był akt oddania parafii Matce Bożej. Nawiedzenie ostatecznie kończyło się krótkim przemówieniem proboszcza przekazującego Obraz delegacji z kolejnej parafii, po czym samochód-kaplica pod eskortą ruszał w drogę. Zdarzało się, że po drodze do następnej parafii, w niektórych miejscach gromadzili się wierni, wobec tego samochód-kaplica zatrzymywał się na krótką modlitwę³⁴.

Cały szlak Peregrynacji parafialnej składał się z 4 tras, oddzielonych od siebie umyślnie przewidzianymi przerwami czasowymi. Na pierwszej trasie, biegnącej od Wielunia (24 VI) do Radostowa (20 VII), znalazło się 26 punktów Nawiedzenia, po czym Cudowny Obraz został oddany do wymaganej konserwacji. Po niemal miesięcznej przerwie, ruszył On w drugą trasę, rozpoczynając wędrówkę od Chotowa (18 VIII) do Częstochowy (23 XII), nawiedzając przy tym 120 miejsc. Wówczas wstrzymano peregrynację po parafiach, a skierowano Obraz na szlak żeńskich domów zakonnych, Domu Księży Emerytów, Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie i Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie. Trzecią trasę zainicjował On w Częstochowie-Dźbowie (31 I 1980), wędrując następnie przez 150 miejsc i docierając do klasztoru Św. Anny pod Przyrowem (12 VII). Tutaj, na czas żniw i prac polowych, Obraz pozostawał przez niemal półtora miesiąca, aż wyruszył w czwartą i ostatnią trasę, która biegła od Garnka (28 VII) do katedry w Częstochowie (9 X), odwiedzając 44 punkty Nawiedzenia. W bazylice katedralnej Obraz Matki Bożej przebywał 3 dni, aż do uroczystego zakończenia Peregrynacji po diecezji częstochowskiej³⁵.

Uroczystości zakończenia Peregrynacji miały podwójny charakter. Z jednej strony bowiem świętowano zakończenie etapu diecezjalnego, z drugiej zaś było to jednocześnie zakończenie 23-letniej wędrówki Obrazu Matki Bożej po ziemi polskiej. Ze względu na doniosłość tych wydarzeń bp Bareła powołał specjalny Komitet ds. Zakończenia Nawiedzenia, składający się z 28 osób³⁶. W dniach 13 lipca i 28 września, we wszystkich kościołach diecezji, zostały odczytane zaproszenia biskupa częstochowskiego i Komisji Maryjnej Episkopatu Polski, za-

³⁴ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 4, s. 55-65; S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 189-191.

³⁵ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 3, s. 143-243; B. Bareła, *Dekret ustalający terminarz Nawiedzenia*, s. 56-68; S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 55-63.

³⁶ **Diecezjalny Komitet ds. Zakończenia Nawiedzenia** składał się z **Przewodniczącego** (bp T. Szwagrzyk), **Wiceprzewodniczącego** (ks. W. Gołąb), **Sekretarza** (ks. S. Gębka), **Członków** (ks. J. Chwistecki, ks. K. Lubas, ks. A. Skrzypiec, ks. Z. Wajzner, ks. W. Wiciński, o. K. Kunz, ks. A. Zachuta, ks. M. Pabiasz, s. I. Borowy, s. J. Kubiacyk), **Sekcji Liturgicznej** (ks. M. Mikołajczyk, ks. P. Łysikowski, ks. Z. Mońka, ks. S. Pamuła, ks. K. Szymonik), **Sekcji Technicznej i Artystycznej** (ks. Z. Hatlapa, ks. R. Frydrych, ks. S. Kosowski, ks. H. Orszulak, ks. R. Szecówka) i **Sesji Porządkowej** (ks. G. Ślęzak, ks. B. Bekus, ks. J. Grela, ks. T. Wójcik, ks. Z. Skrzek). Zob. AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. (tymczasowa) KB 180, s. 1; sygn. 9, s. 923-929.

chęcające wiernych do udziału w uroczystościach zakończenia Nawiedzenia³⁷. W wymiarze diecezjalnym rozpoczęły się one 11 października na placu przed katedrą, gdzie o godz. 17.00 zgromadzili się hierarchowie z Polski (13 biskupów), generał zakonu paulinów, liczne duchowieństwo, siostry zakonne i kilkutyśięczna rzesza Częstochowian i pielgrzymów. Obraz Matki Bożej z bazyliki wynieśli diakoni z Seminarium Duchownego, umieszczając Go na ołtarzu polowym, przy śpiewie „Gaude Mater”. Następnie bp Kołodziejczyk odczytał list apostolski, specjalnie przesłany z tej okazji przez papieża Jana Pawła II. Mszy św. przewodniczył bp Bareła, który także wygłosił kazanie. Po Komunii św. został złożony Matce Bożej hołd diecezji przez poszczególne stany. Na końcu przed Cudownym Obrazem uklęknął bp Bareła, oddając siebie i całą diecezję Matce Najświętszej w macierzyńską niewolę miłości. Po udzielonym błogosławieństwie, Obraz został wniesiony przez siostry zakonne do bazyliki³⁸. Następnego dnia o godz. 9.00, przy szczelnie wypełnionym przez wiernych placu katedralnym, wyniesiono z katedry Obraz Matki Bożej, po czym bp Bareła wygłosił słowo inauguracyjne procesję na Jasną Górę. Na całej długości trasy rozwieszono były transparenty z hasłami religijnymi oraz powiewały flagi maryjne, narodowe i papieskie. Przed Szczytem Jasnogórskim wędrujący Obraz umieszczono na przygotowanym tronie i rozpoczęła się Msza św. Przewodniczył jej abp Gulbinowicz, a kazanie wygłosił bp Bronisław Dąbrowski. Komunie św. na placu rozdzielało prawie 100 księży. Na koniec błogosławieństwa zebranych udzieliło 33 przybyłych biskupów. Całość wielkich uroczystości wdzięczności zakończył śpiew „Boże, coś Polskę”. Warto podkreślić, że w świętowaniu tym nie wziął udziału prymas Wyszyński. Z diecezji częstochowskiej natomiast przybyli pielgrzymi aż ze 118 parafii (26 453 osoby). Dodać jeszcze wypada, że na każdym etapie Peregrynacji diecezjalnej pracował specjalny fotografik, uwieczniający to wielkie wydarzenie na zdjęciach³⁹.

Podsumowując przebieg Nawiedzenia Obrazu Matki Bożej w diecezji częstochowskiej, należy stwierdzić, że podczas 420-dniowej wędrówki Matka Najświętsza została przyjęta w 285 kościołach parafialnych, 75 kaplicach filialnych, 57 kościołach i kaplicach zakonnych, 1 kościele rektorackim i 2 kaplicach seminaryjnych. Przebyła tym samym odległość ok. 3400 km. W każdym ośrodku

³⁷ S. Bareła, *Słowo biskupa częstochowskiego zapowiadające uroczystość zakończenia Nawiedzenia Matki Bożej w Kopii Jej Jasnogórskiego Obrazu*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 268-269; *Komunikat Komisji Maryjnej Episkopatu na 28 września 1980*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 276-277.

³⁸ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 9, s. 936; sygn. (tymczasowa) KB 180, s. 39-50, 53, 56; J. Wypych, *Dziękczynne „Te Deum” za łaski Nawiedzenia Matki Bożej*, „Słowo Powszechne” 34 (1980) nr 223, s. 2.

³⁹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 9, s. 901, 936; sygn. (tymczasowa) KB 180, s. 56, 68, 75-76; Relacja ks. dr. Stanisława Gębki z dnia 25 lipca 2024 r., w posiadaniu autora; J. Wypych, *Dziękczynne „Te Deum”*, s. 2.

duszpasterskim w ceremonii powitania uczestniczył jeden z biskupów częstochowskich, a na całym szlaku towarzyszył Matce Bożej kierowca samochodu kaplicy (paulin) i ks. S. Gębka. Ten ostatni troszczył się też o sporządzenie solidnej dokumentacji historycznej z tego wielkiego wydarzenia⁴⁰.

Skutki

Według ustaleń ks. S. Gębki, z całego dzieła Nawiedzenia w diecezji częstochowskiej udało się zgromadzić 67 tomów materiałów archiwalnych (rękopisów, maszynopisów i fotografii). Źródła te, solidnie opisane i oprawione, posłużyły mu następnie do napisania rozprawy doktorskiej pt. *Nawiedzenie Matki Bożej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, którą obronił w 2002 r. w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie⁴¹. Okazuje się jednak, że nie uwzględnił on jeszcze dodatkowych 6 tomów, przechowywanych w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie, a zawierających materiały dotyczące Sekcji ds. Misji św., zakonów męskich i żeńskich w diecezji, seminarium duchownego, dwóch dekanatów (kłomnickiego i mstowskiego) oraz zakończenia Nawiedzenia⁴². W tej sytuacji całość dokumentacji z Peregrynacji Obrazu Matki Bożej obejmuje łącznie 73 tomy, które obecnie znajdują się w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, gdzie stanowią osobny zespół pod nazwą: *Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*⁴³.

Analiza tych materiałów, uzupełniona badaniami innych źródeł historycznych, pozwala uchwycić dość dokładnie zewnętrzne skutki dzieła Peregrynacji w wymiarze ogólnodiecejalnym, jak i partykularnym, czyli odnoszącym się do poszczególnych nawiedzanych ośrodków. Nieco bardziej skomplikowanie wygląda sytuacja w przypadku skutków wewnętrznych, zaistniałych w wymiarze personalnym. O nich po części jedynie możemy wnioskować z analizy zachowań konkretnych osób i pozostawionych świadectw opisowych (sprawozdań, kronik i specjalnych ankiet).

Próby całościowego ujęcia skutków Nawiedzenia w diecezji pod kątem pastoralnym podjął się ks. S. Gębka w swojej dysertacji doktorskiej. Wyróżnił w niej 11 rodzajów duchowych i fizycznych owoców Nawiedzenia: (1) nadzwyczajna frekwencja wiernych na nabożeństwach misyjnych i podczas Nawiedze-

⁴⁰ M. Mikołajczyk, *Te Deum za łaski Nawiedzenia Matki Bożej w diecezji częstochowskiej i całej ojczyźnie 11-12 października 1980 roku*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 283-284; S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 10-11, 61.

⁴¹ S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, Kraków 2002.

⁴² AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. (tymczasowa) KB 177, KB 178/1, KB 178/2, KB 179/1, KB 179/2, KB 180.

⁴³ AACz, Inwentarz roboczy zespołu *Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, s. 1-3.

nia, (2) liczne nawrócenia przez spowiedź św. i przyjęcie innych sakramentów, ożywienie wiary i pobożności, (3) zdecydowany wzrost liczby osób przyjmujących Komunię św., (4) zawarcie sakramentalnego małżeństwa przez żyjących bez ślubu kościelnego, (5) pogłębienie świadomości religijnej i odważne wyznawanie wiary, (6) ożywienie miłości wobec bliźniego, szczególnie przez pojednanie, (7) walka z nałogiem pijaństwa, (8) zintegrowanie parafii, (9) ujawnienie się i utwierdzenie powołań kapłańskich i zakonnych, (10) pozostanie trwałych materialnych pamiątek Nawiedzenia i (11) doświadczenie uzdrowień fizycznych⁴⁴. Sporządzona w ten sposób systematyzacja skutków Peregrynacji umożliwiła ogólne ukazanie wszystkich ważniejszych następstw przeżywanego dzieła, tak w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym (osobistym). Nasuwa się jednak pytanie: dlaczego został wyodrębniony osobno skutek 4 (zawarcie sakramentalnego małżeństwa), skoro wyraźnie implikuje się on w treści skutku 2 (liczne nawrócenia przez spowiedź św. i przyjęcie innych sakramentów)? Niefortunnie też została sformułowana druga część zapisu skutku 2 (ożywienie wiary i pobożności), wszak przecież wszystkie z wymienionych następstw Nawiedzenia są tego konsekwencją. Przytoczony bowiem w tej części opis zaprowadzenia nowych organizacji parafialnych, nabożeństw i modlitw równie dobrze mógł się znaleźć w charakterystyce skutku 5, co nadałoby całości zdecydowanie bardziej przejrzysty obraz.

Pominięcie w badaniach 6 tomów materiałów archiwalnych, a w tym przede wszystkim 4 tomów sprawozdań parafialnych, zakonnych i seminaryjnych, nie zachwiało, co prawda, przyjętej struktury wykazanych skutków Nawiedzenia, ale już w opisie poszczególnych skutków, zwłaszcza przy prezentacji danych szacunkowych, wprowadziło wiele nieścisłości. Tak było chociażby w przypadku ogólnie określonej liczby rozdanych Komunii św. (skutek 3). Ks. S. Gębka stwierdził: „Według sprawozdań w okresie misji i Nawiedzenia rozdano ogółem 1 900 567 Komunii św.”⁴⁵. Tymczasem liczbę tę trzeba zwiększyć co najmniej o 101 640, o czym informują sprawozdania parafialne z dwóch nieuwzględnionych dekanatów (kłomnickiego i mstowskiego)⁴⁶. Profil przeprowadzonych badań pozwolił zaprezentować wyniki jedynie w bezpośrednim momencie przeżywanego wydarzenia Peregrynacji (okres misji św. i doba Nawiedzenia), ale niezwykle interesującym byłoby przyjrzenie się temu zjawisku w nieco szerszej perspektywie, aby móc odpowiedzieć na pytanie: czy doświadczenie Peregrynacji miało wpływ na zwiększenie liczby rozdawanych Komunii św. w parafiach po zakończeniu dzieła Nawiedzenia?. Dzięki zachowanym rocznym sprawoz-

⁴⁴ S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 199-235.

⁴⁵ Tamże, s. 209.

⁴⁶ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. (tymczasowa) KB 178/1, k. 7, 13v., 20, 30, 33v., 49, 51-52; KB 178/2, k. 9, 12v., 31, 44, 69, 87.

daniom o stanie parafii, takie badania są możliwe. Dla przykładu, w dekanacie kłomnickim, obejmującym 7 parafii (Borowno, Garnek, Kłomnice, Kruszyna, Rzerzeczyce, Widzów i Zawada), w 1977 r. rozdano ogółem 126 373 Komunie św., natomiast w 1981 r. o 11 083 Komunie św. więcej. Dane te, jak widać, przedstawiają stan przed Nawiedzeniem i po Nawiedzeniu, przy czym liczba wiernych w całym dekanacie w 1981 r. spadła o 450 w stosunku do roku 1977. Zatem w skali całego dekanatu doświadczenie Peregrynacji miało znaczący wpływ na wzrost liczby rozdanych Komunii św. Nieco inaczej już sytuacja ta wygląda w odniesieniu do poszczególnych parafii. Tendencję zwykłą w tym czasie zanotowało 5 parafii (Borowno – o 47%, Garnek – o 17%, Kruszyna – o 12%, Rzerzeczyce – o 10% i Zawada – o 4%), ale w 2 parafiach wystąpił wyraźny spadek rozdanych Komunii św. (Widzów – o 30% i Kłomnice – o 6%)⁴⁷. Wyniki te dają wiele do myślenia, stąd dalsze badania naukowe w tym zakresie mogą przynieść niezwykle ciekawe wnioski. Aż się więc prosi, by postulat ten został poddany pod realizację.

O ile zatem ogólna struktura wskazanych skutków Nawiedzenia w opracowaniu ks. S. Gębki nie budzi większych zastrzeżeń, to jednak przy szczegółowym omówieniu każdego z tych skutków, przede wszystkim jeśli sprawa dotyczy wyliczeń, trzeba wziąć zawsze poprawkę na pominięty materiał dowodowy z 15 parafii, 1 seminarium duchownego oraz 23 zakonów i zgromadzeń zakonnych. Dopiero wtedy będzie można uchwycić pełny wymiar badanego zagadnienia.

Niewątpliwie każde z wymienionych następstw Nawiedzenia stanowi ważny element życia religijnego i społecznego wspólnoty wiernych, wprawiający niejednokrotnie w podziw i zdumienie, ale przy jednym skutku warto się nieco dłużej zatrzymać. Chodzi tutaj o doświadczenie uzdrowień fizycznych. W ciągu całej Peregrynacji w diecezji odnotowano takich przypadków 11. Miały one charakter uzdrowień całkowitych lub częściowych i wystąpiły w 10 ośrodkach goszczących Obraz Matki Bożej⁴⁸.

O pierwszym z nich, niespełna 2,5 miesiąca od rozpoczęcia Nawiedzenia diecezjalnego, poinformował administrator parafii w Masłowicach, ks. Czesław Urgacz, który w sprawozdaniu poperegrynacyjnym napisał: „[...] zniknięcie samoistne narośli, która miała być usunięta operacyjnie w klinice dermatologicznej”. Sprawa dotyczyła pewnej kobiety, uczestniczącej w Nawiedzeniu parafialnym. Dla ścisłości, dobę Nawiedzenia w Masłowicach świętowano w dniach 2-3 września 1979 r.⁴⁹. Również w tym samym dekanacie (wieluńskim II), tyle że ponad dwa tygodnie później (19-20 września 1979 r.), dobę nawiedzeniową

⁴⁷ AACz, sygn. KB 164, k. 445-473; KB 168, k. 250-263.

⁴⁸ Według ustaleń ks. S. Gębki, do zdrowia całkowitego lub częściowego powróciło 10 osób. Zob. S. Gębka, *Nawiedzenie Matki Bożej*, s. 217-219.

⁴⁹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 38, k. 106.

przeżywali parafianie z Pątnowa. Po jej zakończeniu – jak oświadczył miejscowy proboszcz ks. Roman Tomalka – jedna „parafianka cierpiąca na różne poważne schorzenia [...] poczuła się bardzo dobrze. Bóle ustąpiły, zdobyła wiele sił i energii do pracy”. O tym cudownym wydarzeniu wspominał on podczas spotkania w Jaworznie ks. S. Gębce, który sporządziwszy specjalną notatkę, zakończył ją zdaniem: „Ks. Proboszcz przyrzekł, że tę sprawę zbada dokładnie i weźmie ze-znanie”. Do problemu tego jednak nigdy już nie wrócono, a wielka szkoda⁵⁰.

3 października 1979 r. Obraz Matki Bożej dotarł do dekanatu truskolaskiego, gdzie z wielką czcią powitali Go wierni z parafii Panki. Przygotowywali się do tego wydarzenia z niebywałą dotąd gorliwością i przejęciem. Już 2 lata wcześniej zainaugurowali tzw. Małe Nawiedzenie, podczas którego mały obraz maryjny peregrynował w parafii od domu do domu. Przyjęło go ostatecznie 816 rodzin. Wśród nich była żyjąca samotnie 78-letnia wdowa, Zofia Chuda, scharakteryzowana przez miejscowego proboszcza ks. Franciszka Kaczmarka jako „chora, niedołączna, kilkakrotnie zaopatrywana na drogę wieczności”⁵¹. W sprawozdaniu po Peregrynacji ten sam proboszcz napisał: „[...] od chwili Małego Nawiedzenia jej domu odzyskała zdrowie, siły, uczęszczała na prace zarobkowe, żniwa, wykopki, w kościele często przebywa. Ludzie na ogół nie mogą pojąć co się z Zofią stało. A ona twierdzi i rozpowiada, że uprosiła Matkę Bożą. Jej zawdzięcza siły i zdrowie”⁵². Żyła jeszcze 12 lat. Zmarła 12 listopada 1991 r. i została pochowana na cmentarzu parafialnym w Pankach⁵³.

Dwa kolejne uzdrowienia miały miejsce w Częstochowie i Grabówce, podczas Nawiedzenia domów żeńskich zgromadzeń zakonnych. 26-27 grudnia 1979 r. Obraz Jasnogórski przybył do domu Sióstr Opieki Społecznej pw. Św. Antoniego (ul. Czarnieckiego 21). Na przestrzeni doby nawiedzeniowej zostało tam odprawionych 6 mszy św., w tym jedna w intencji ciężko chorego dziecka. Po zakończeniu uroczystości, przełożona domu, s. Joanna Guzikowska, w sprawozdaniu zamieściła następujący wpis: „Matka i babcia chorego dziecka mówiły, że Matka Najświętsza sprawiła szybki powrót dziecka do zdrowia (zapalenie opon mózgowych i mózgu). Lekarz powiedział, że to wyjątkowe zdarzenie”⁵⁴. Do drugiego wyjątkowego zdarzenia doszło w dniach 20-21 stycznia 1980 r., w czasie trwania doby Nawiedzenia w domu Nowicjatu Sióstr Uczennic Boskiego Mistrza na Grabówce (ul. Pawia 6). Przełożona regionalna, s. Dominika Gonciarz, przyznała później, że siostry spotkała „wielka łaska cudownego przywrócenia głosu jednej spośród nas podczas Nawiedzenia w Domu Nowicjatu”. Uzdrawienie

⁵⁰ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 38, k. 195.

⁵¹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 36, k. 66.

⁵² AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 36, k. 66.

⁵³ AACz, Duplikat księgi zmarłych w parafii Panki z lat 1985-1992, sygn. brak, k. 88-89.

⁵⁴ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 42, k. 187, 199-200.

to musiało wyrzucić na całym zgromadzeniu wielkie wrażenie, skoro po kilku dniach, kiedy Obraz Matki Bożej dotarł do drugiego domu Uczennic Boskiego Mistrza, mieszczącego się w Częstochowie (ul Kapucyńska 1), wśród witających Go osób znalazła się „siostra, która doznała szczególnej łaski”⁵⁵.

O czterech następnych osobach, które w cudowny sposób powróciły do zdrowia, informują materiały archiwalne z Zagłębia Dąbrowskiego, a dokładnie z Sosnowca. W parafii św. Joachima, kiedy trwały uroczystości Nawiedzenia (24-26 lutego 1980 r.), udział w nich wzięła pewna kobieta, po czym pozostawiła następujące świadectwo: „Dzięki Nawiedzeniu uprosiłam łaski od Matki Bożej dla mojego wnuczka, który po rozpoznaniu lekarzy [...] [miał mieć – J.K.] wodogłowie, a to jest ciężka choroba. Z pomocą łask Matki Bożej choroba ta ustąpiła i lekarz stwierdził po badaniach, że wodogłowia nie ma i wnuczкови nic już nie zagraża, że przyjdzie do normy rozwojowej. Dziękuję gorąco za łaski Matce Bożej i wysłuchane prośby i jeszcze więcej będę się modlić i spełniać dobre uczynki, gdyż mam bardzo duży dług do oddania”⁵⁶. Podobne oświadczenie wydał jeden z wiernych parafii św. Tomasza, gdzie Obraz Jasnogórski gościł w dniach 22-24 marca 1980 r. Napisał on: „Dziecko moje przebywało 2 miesiące w łóżku szpitalnym, przechodziło operację i bardzo cierpiało. W tych dniach codziennie się modliłem w intencji dziecka i odmawiałem różaniec. Przebywało na drugim końcu Polski, gdzie w każdym prawie kościele jest obraz Matki Bożej Częstochowskiej i Nieustającej Pomocy. W naszym kościele takich obrazów nie ma, zwłaszcza chodzi o obraz Pani Jasnogórskiej, do której zanosilem szczególnie moje prośby. Sytuacja w szpitalu tydzień przed Nawiedzeniem naszej parafii jeszcze się skomplikowała. Byłem przekonany, że nie będziemy z dzieckiem witać Matki Bożej w kopii Cudownego Obrazu. Wtedy przyrzeczenie, jeszcze prośby i witaliśmy razem. Trudno mi wytrzymać, gdy wspominam tamten okres, ale pomoc Matki Bożej była tu oczywista”⁵⁷. Owo przyrzeczenie dotyczyło namalowania i ofiarowania wotum dziękczynnego w postaci dwóch obrazów Matki Bożej (Częstochowskiej i Nieustającej Pomocy) na rzecz miejscowej parafii. Jak wynika z relacji tego parafianina: „Jedno z przyrzeczeń wykonałem [...]. Drugie przyrzeczenie niewątpliwie wykonam”⁵⁸. Z kolei w parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa, według relacji proboszcza, ks. Bolesława Chwalby: „Dwie osoby oświadczyły [...], że były mocno chore, ale w jeden ładniejszy dzień wybrały się na Misję, a potem przyszły do kościoła w dobie Nawiedzenia i odtąd czują się zupełnie dobrze i w każdą niedzielę przychodzą do kościoła na Mszę św.”⁵⁹. Dla jasności, dobę nawiedzeniową parafia ta przeżywała 11-12 kwietnia 1980 r.⁶⁰.

⁵⁵ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. (tymczasowa) KB 179/1, k. 75-77.

⁵⁶ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 43, s. 409.

⁵⁷ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 35, k. 70-71.

⁵⁸ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 35, k. 70.

⁵⁹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 35, k. 53v.

⁶⁰ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 35, k. 34.

Dwa ostatnie uzdrowienia zostały zarejestrowane w materiałach archiwalnych z dekanatu porajskiego. Do pierwszego z nich doszło 26 maja 1980 r., w czasie trwania misji św. przed Nawiedzeniem w parafii Poczesna. Dziadek uzdrowionego dziecka, Jan Ciura, zamieszkały w Zawadzie, złożył później pisemne zeznanie, twierdząc: „[...] mój wnuczek Artur Madora, dziecko dwuletnie, zachorował na oko. Rodzice dziecka, Mieczysław i Jadwiga z d. Ciura, zam. w Zawadzie 49, chodzili do lekarzy specjalistów 2 tyg. Nie było poprawy. Oko było coraz bardziej czerwone. W czasie Misji św. rodzice przyszli z dzieckiem do kościoła na błogosławieństwo Boże dla dzieci. Na drugi dzień po błogosławieństwie dziecko wstało bez śladu choroby oka, które było bardzo zaczerwienione. Bardzo się tym zdarzeniem uradowałem i według mnie uzdrowienie to jest dziełem widocznej interwencji Bożej”⁶¹. O drugim nadzwyczajnym zdarzeniu doniósł w sprawozdaniu z Nawiedzenia, przeżywanego 7-8 czerwca 1980 r., proboszcz parafii Poraj, ks. Michał Komasa, pisząc: „[...] ze szpitala w Krakowie wrócił do domu ciężko chory [parafianin – J.K.] i poczuł się znacznie lepiej w dniu Nawiedzenia”⁶².

Jak można się przekonać, problematyka skutków Peregrynacji jest szeroka i złożona, stąd szczegółowe jej omówienie przekracza zdecydowanie ramy niniejszego opracowania. Każdy z wymienionych skutków ogólnych stanowi interesujący temat, nadający się na odrębną pracę. Z tego tytułu, dalsze badania naukowe całego fenomenu skutków mogą nie tylko ubogacić dotychczasowe ustalenia, ale przynieść nowe spojrzenie i ujęcie poruszanych kwestii, włącznie z wnioskami.

Zakończenie

Przedstawiona próba podsumowania peregrynacji Obrazu Matki Bożej po diecezji częstochowskiej w latach 1979-1980 jest chronologicznie drugim opracowaniem historycznym tego zagadnienia. Pierwszego dokonał w 2002 r. ks. dr S. Gębka, w swojej książce, liczącej niemal 400 stron. W porównaniu do tej książki, niniejszy artykuł ukazuje w sposób syntetyczny fenomen diecezjalnego Nawiedzenia, a powstanie jego związane jest z sympozjum naukowym, zorganizowanym w ramach przygotowań do drugiej peregrynacji Obrazu Jasnogórskiego, tym razem po archidiecezji częstochowskiej w latach 2024-2025. Pominęto w nim kwestie stosunku władz komunistycznych do Nawiedzenia i wynikających z tego tytułu utrudnień organizacyjnych, ponieważ temat ten został określony i zaproponowany jako przedmiot badań odrębnego opracowania (patrz P. Kostrzewski).

⁶¹ AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 30, k. 26, 58.

⁶² AACz, Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej, sygn. 30, k. 93.

Z zaprezentowanych ustaleń wynika, że etap przygotowań był starannie przemyślany i przeprowadzony z wielkim rozmachem. Budzi podziw to, jak zdołano zbudować zaplecze duchowe i materialne pod to niezwykle wydarzenie. Sam przebieg Peregrynacji, należycie skoordynowany, odbył się według zamierzonych planów i przyniósł wiele obfitych skutków, zarówno w wymiarze ogólnodiecezjalnym, partykularnym (poszczególne nawiedzane ośrodki), jak i osobistym (poszczególności wierni). Papież Jan Paweł II, podsumowując to przeżycie maryjne, napisał: „Diecezja Częstochowska – od Sosnowca do Kraszewic, od Lubienia po Ługi Radły, nie zawahała się publicznie zmanifestować [...] swoje przywiązanie do Chrystusa i Jego Najświętszej Matki. [...] z wielkim zbudowaniem wewnętrznym przyjmowałem wiadomość o odbywających się uroczystościach Nawiedzenia [...], gdzie niejedna wspólnota parafialna musiała przezwyciężać różne trudności czy też nieprzewidziane próby. Jednocześnie radowałem się na wieść o Waszej postawie prawdziwie chrześcijańskiej, która potrafi zło zwyciężać dobrem [...]. Pokrzepiały mnie na duchu dowody Waszej miłości, która «nie pamięta złego, nie cieszy się z niesprawiedliwości, lecz współweseli się z prawdą» [...]. Składam Wam serdeczne «Bóg zapłać»”⁶³. Z kolei biskup częstochowski S. Bareła stwierdził: „Wszędzie, gdziekolwiek była, Maryja czuwała i trwała na modlitwie. Wszędzie zbierała wszystkie nasze modlitwy i przeżycia, chowając je w sercu swoim. Dlatego bądźmy spokojni: zebrała wszystkie potrzeby! [...] Przez Maryję łaski przyszły, przychodzą i przychodzić będą nadobficie! Nawiedzenie ujawniło również wolę Boga, aby nasz Kościół Częstochowski był w szczególnie sposób nasycony świętą obecnością Maryi. Z tej Jej świętej obecności ma się rodzić nasz czyn święty! Ma się rodzić wiara, a z wiary czyn miłości! Dzięki Ci, Matko [...], nasza Maryjna Diecezja Częstochowska ubogacona [...] jest cała Twoja”⁶⁴.

Warto w tym miejscu zauważyć, że w dziejach diecezji częstochowskiej było to jedno z największych zorganizowanych działań duszpasterskich, skalą porównywalnych jedynie ze zrywem Akcji Katolickiej za rządów bp Teodora Kubiny. Te dwa wydarzenia, porywające razem duchowieństwo i wiernych, tchnęły w Kościół częstochowski nowe siły duchowe, nadające życiu religijnemu i społecznemu szczególnego wyrazu. Na koniec wypada dodać, że okres zainspirowanego przez prymasa Wyszyńskiego dzieła Nawiedzenia, rozciągnięty na „wielki Jubileusz 600-lecia obecności Cudownego Obrazu na Jasnej Górze” (1957-1982), papież Jan Paweł II nazwał w Polsce wymownie „ćwierćwieczem maryjnym”⁶⁵.

⁶³ Jan Paweł II, *Pismo apostolskie do biskupa częstochowskiego za zakończenie Nawiedzenia Matki Bożej*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 267.

⁶⁴ S. Bareła, *Homilia wygłoszona przed Bazyliką Katedralną w Częstochowie w czasie uroczystości zakończenia Nawiedzenia 11 października 1980 roku*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 278.

⁶⁵ Jan Paweł II, *Pismo apostolskie do biskupa częstochowskiego*, s. 265.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie

Duplikaty Ksiąg Metrykalnych

sygn. brak, Duplikat księgi zmarłych w parafii Panki z lat 1985-1992.

Inwentarz roboczy zespołu *Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, s. 1-3.

Księgi Biskupie i Kurialne

sygn. KB 164; KB 168.

Nawiedzenie Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w diecezji częstochowskiej 1979-1980

sygn. 1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 30; 35; 36; 38; 42; 43; 45.

sygn. (tymczasowa) KB 177; KB 178/1; KB 178/2; KB 179/1; KB 179/2; KB 180.

Relacje ustne

Relacja ks. dr. Stanisława Gębki z dnia 25 lipca 2024 r., w posiadaniu autora.

Źródła drukowane

Bareła S., *Dekret powołujący Komitet do Spraw Nawiedzenia Kopii Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w diecezji częstochowskiej*, „Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Okólnik” 5 (1978), s. 1-3.

Bareła S., *Dekret ustalający terminarz Nawiedzenia Kopii Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”, 53 (1979) nr 3, s. 56-68.

Bareła S., *Zarządzenie*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 9, s. 195;

Działalność Komisji Głównej, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 2, s. 40-41.

Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1978, red. J. Związek, Częstochowa 1978.

Komitet ds. Nawiedzenia, „Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Okólnik” 1 (1979), s. 2-3; 2 (1979), s. 3-4; 3 (1979), s. 6; 4 (1979), s. 3-4; 5 (1979), s. 3-4; 6 (1979), s. 3-4.

Komunikat Komisji Maryjnej Episkopatu na 28 września 1980, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 276-277.

Kuria Diecezjalna w Częstochowie. Nominacje w Wydziale Duszpasterskim, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 6-7, s. 127.

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem, red. M. Górny i in., Częstochowa 2011.

Opracowania

Baraniak A., *Ostatnie chwile ks. Prymasa*, Warszawa 1948;

Bareła S., *Homilia wygłoszona przed Bazyliką Katedralną w Częstochowie w czasie uroczystości zakończenia Nawiedzenia 11 października 1980 roku*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 277-278.

Bareła S., *Kult Matki Bożej w autorealizacji Kościoła (audycja Radia Watykańskiego z dnia 21 XI 1977 r.)*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 2, s. 35-37.

Bareła S., *List wiekopostny biskupa częstochowskiego w r. 1979 nt. przygotowanie naszych rodzin na Nawiedzenie*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 53 (1979) nr 6, s. 129-132.

Bareła S., *Orędzie wielkanocne biskupa częstochowskiego w roku 1978*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 52 (1978) nr 6-7, s. 130-132.

Bareła S., *Orędzie wigilijne biskupa częstochowskiego w Roku Pańskim 1978*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 53 (1979) nr 4-5, s. 75-77.

Bareła S., *Zapraszamy Matkę Bożą do naszych parafii*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 53 (1979) nr 3, s. 53-56.

Bareła S., *Słowo biskupa częstochowskiego zapowiadające uroczystość zakończenia Nawiedzenia Matki Bożej w Kopii Jej Jasnogórskiego Obrazu*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 268-269.

Bartnik Cz.S., *Matka polskiej przyszłości*, w: *Królowa Korony Polskiej. Od ślubów króla Jana Kazimierza do kardynała Stefana Wyszyńskiego*, red. J. Zbudniwek, Warszawa 2006, s. 327-338.

Bober S., *Obchody milenijne w Polsce*, w: *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*, red. R. Ceglarek, M. Borda, Częstochowa 2016, s. 55-71.

Gębka S., *Nawiedzenie Matki Bożej w diecezji częstochowskiej 1979-1980*, Kraków 2002;

Grzybek S., *Teologiczne podstawy peregrynacji Matki Bożej Częstochowskiej*, w: *Maryja Matka Narodu Polskiego*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1983, s. 282-290.

Jabłoński Sz.Z., *Eklezjalny wymiar Nawiedzenia Maryi w znaku Jasnogórskiego Obrazu*, „Studia Prymasowskie” 2 (2008), s. 59-97.

- Jan Paweł II, *I pielgrzymka do Polski 1979*, red. J. Król-Sroczyńska, M. Kosiec, Warszawa 2007.
- Jan Paweł II, *Pismo apostolskie do biskupa częstochowskiego za zakończenie Nawiedzenia Matki Bożej*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 265-268.
- Jan Paweł II, *Przed kościołem św. Zygmunta, Częstochowa, 4 VI 1979*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 2, s. 35-41.
- Jasnowska W., *Nawiedzenie Matki Bożej w Polsce w znaku – kopii Jasnogórskiego Obrazu 1957-1985*, Częstochowa 1985.
- Jełowicka J., *Nawiedzenie polskich parafii przez kopię Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej*, „Studia Claromontana” 2 (1981), s. 91-107.
- Jędraszko Cz., *Łacina na co dzień*, Warszawa 1983.
- Kapuściński J., *Wkład biskupów diecezji częstochowskiej w historiografię (1925-1992)*, „Biuletyn Informacyjny Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk Oddział Katowice” 15 (2018), s. 16-20.
- Królik M., *Historia Nawiedzenia ([cz.] 1.)*, „Jasna Góra” (2007) nr 4, s. 26-30.
- Łatka R., Mackiewicz B., Zamiatała D., *Kardynał Stefan Wyszyński 1901-1981*, Warszawa 2019.
- Mikołajczyk M., *Te Deum za łaski Nawiedzenia Matki Bożej w diecezji częstochowskiej i całej ojczyźnie 11-12 października 1980 roku*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 54 (1980) nr 12, s. 283-287.
- Piętowski W., *Nawiedzenie kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej parafii w dekanacie Łañcut II w roku 2003*, „Premisla Christiana” 11 (2004/2005), s. 177-187.
- Rastawicka A., *Z historii Nawiedzenia*, w: S. Wyszyński, *Śladami Nawiedzenia*, Warszawa 1993, s. 5-13.
- Rożej S.J., *Jasnogórska Bogurodzica w drodze*, Częstochowa 2006.
- Wójcik A., *Częstochowska Matka Boża. VI. Peregrynacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, kol. 878-879.
- Wypych J., *Dziękczynne „Te Deum” za łaski Nawiedzenia Matki Bożej*, „Słowo Powszechne” 34 (1980) nr 223, s. 1-2.
- Wyszyński S., *Dzieła zebrane*, red. A. Skarżyńska, t. 2, Warszawa 1995;
- Zbudniewek J., *Udana akcja odbicia Obrazu Nawiedzenia Matki Bożej Częstochowskiej spod parasola milicyjnej straży i płatnych współpracowników*, „Studia Prymasowskie” 6 (2012), s. 171-180.
- Zieliński Z. (przy współudziale S. Bober), *Kościół w Polsce 1944-2007*, Poznań 2009.